

Politica culturală din RSSM în contextul discursului istoriografic al lui I. I. Bodiul

Valentin Burlacu, dr., conf. univ.

Summary

The events of the middle of 1960's that profoundly marked the soviet-romanian relation in all aspects, had the political subtext in the first place, more assertive approach the problem of Bassarabia by the Bucharest authorite.

From the moment on matters ideological discourses of the first secretary of the CC of CPM Ivan Bodiul will contain every time necessarily a summary of the history of the province and country from the earliest times to the present. For the Moldovan communist leader, history is perceived more than a simple past, it is also a means of legitimation of the present, the struggle for social progress.

Evenimentele de la mijlocul anilor 1960 care au marcat profund relațiile sovieto-romane sub toate aspectele, au avut ca subtext politic, în primul rând, abordarea tot mai tranșantă de către autoritățile de la București a „problemei Basarabiei”. Din acel moment discursurile pe chestiunile ideologice și politico-educative ale primului secretar al CC al PCM Ivan Bodiul vor conține, de fiecare dată, în mod obligatoriu o sinteză a istoriei ținutului și republicii din cele mai vechi timpuri până în prezent. Pentru liderul comunist moldovean, istoria este percepută mai mult decât un simplu trecut, ea constituie și un mijloc de legitimare a prezentului, a luptei pentru progresul social. Astfel, în cadrul consfățuirii activului de partid al republicii din 20 noiembrie 1970 în referatul prezentat de I. Bodiul cu genericul ”Despre măsurile privind intensificarea muncii ideologice în rândurile oamenilor muncii din republică” se acreditează teza precum, că ”Alipirea Basarabiei, în fond, nu are nici o legătura cu românii. Pe atunci România nu exista încă” [8,p.459]. În pofida tuturor afirmațiilor, începând cu cele ale cronicarilor și încheind cu cele ale majorității istoricilor contemporani despre unitatea teritorială, etnică și lingvistică a transilvănenilor, muntenilor și moldovenilor ca părți componente ale unui și acelui și popor român, Bodiul, în spiritul istoriografiei sovietice promovează ideologia “moldovenismului”, izolarea românilor basarabeni de restul neamului românesc.

Pentru I. Bodiul, de altfel ca și pentru întreaga istoriografie comunistă, manipularea faptului istoric reprezintă o necesitate ideologica primordială. În acest context, proiectul mitului “revoluției socialiste” și al “biruinței puterii sovietice în ținut”, este elaborat de el în așa fel, încât trecutul apare într-o lumină favorabilă pentru partidul comunist, care prin reprezentanții săi, este făptaș la toate acele evenimente. Trecutul devine o componentă esențială a luptei partidului bolșevic pentru preluarea puterii de stat, care este în mod obligatoriu forța conducătoare și îndrumătoare a acestui proces. Scenariul acestui proces însumează toate elementele obligatorii, clasice pentru desfășurarea lui: premise, conducător, forțe motrice, aliați etc. Astfel, succesul biruinței puterii sovietice în ținut a fost determinat de conducerea din partea partidului bolșevic în frunte cu Lenin, ajutorul și influența din partea proletariatului rus de la Petrograd și Moscova unde mai întâi a avut loc revoluția și mai apoi s-a extins la periferiile naționale, solidaritatea și internaționalismul popoarelor Rusiei, coeziunea dintre clasa muncitoare ca avangardă și țărănimea săracă drept aliat principal. Prietenia, legăturile multisekulare și mai apoi internaționalismul popoarelor Rusiei devin argumentele istorice și politice decisive ale succesului în lupta de clasă. Prin “trecutul glorios” comun, uniți în întreaga lor istorie multisekulară în lupta împotriva dușmanilor externi,

ulterior sub conducerea partidului bolșevic în lupta împotriva dușmanului intern comun autocrat și pentru apararea „Patriei socialiste”, se trasa „viitorul radios” pentru aceste popoare constructiv comunismului, care a început odată cu biruința „Marelui Octombrie”. De acum înainte, noțiunile de „Patrie sovietică”, „Partid Comunist”, „patriotism și internaționalism” devin indispensabile pentru noul mod de viață. Constructivii ideologici de așă gen sunt în mod obligatoriu, sub o formă sau alta, în toate discursurile politice ale lui I. Bodiul. În primul său discurs cu caracter istoric se afirma: „În lupta pentru Puterea Sovietică și apărarea primei republici socialiste, atât în anii războiului civil, cât și în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei s-a manifestat în mod deosebit de viu solidaritatea de clasă a maselor truditoare de diferite naționalități ale țării noastre. Unite prin mărețele idei ale marxism-leninismului și condus de gloriosul Partid Comunist, popoarele țării noastre multinaționale au luptat cu bărbăție pentru cinstea și libertatea Patriei lor, pentru idealurile comunismului. Principala forță de cimentare în această luptă a fost marele popor rus. Numai unindu-se strâns în jurul norodului rus, au putut toate popoarele țării noastre să obțină biruința de însemnătate istorică mondială” [2,p.10].

În proiectul istoric construit de I. Bodiul, cucerirea puterii politice de către proletariat, condus de Partidul Comunist și apărarea Puterii Sovietice de atentatele din interior și exterior, presupune un grad înalt de „eroizare” a procesului istoric. În acest context este făurită o nouă serie de mituri care trebuie să asigure legitimarea și perpetuarea regimului comunist. Un rol central în construirea unei imacologii mitologice a evenimentelor din perioada anilor 1917-1918, 1918-1920, 1918-1940 îl reprezintă cultul eroului legendar sau a unei pleiade de luptători pentru fericirea poporului moldovenesc. După cronicarii și domnitorii cu unele trăsături filoruse, urmașii firește cronologic de narodnicii moldoveni, în aceeași manieră, glorioasă, cu figuri importante ale trecutului revoluționar, în succesiunea cărora se doreau a fi considerate se edifică „panteonul” moldovenesc de personalități remarcabile care și-au adus contribuția la instaurarea noii societăți. Eroii cei mai reprezentativi în versiunea lui I. Bodiul sunt purtătorii de cuvânt ai marilor bătălii de clasă, conducători de răscoale, revoluții, lupte ale clasei muncitoare. „Pe pământul nostru, sub influența ideilor lui Lenin, au fost căliziți în organizațiile muncitorești ilegale mulți și luptători revoluționari, viitori eroi legendari ai războiului civil, de aici sute din cei mai buni feciori ai norodului moldovenesc au plecat în detașamentele Gărzii Roșii” [3]. Dimensiunea națională a panteonului își găsește o primă întruchipare în personalitățile lui M. V. Frunze, G. I. Cotovski, S. Lazo, A. S. Crusser cărora le-a revenit cel mai spectaculos rol, pe tot parcursul perioadei sovietice, în propaganda comunistă. Ei sunt nominalizați de fiecare dată în rapoartele lui Bodiul când menționarea personalităților trecutului a devenit obișnuită, incluzând și altele pentru a lărgi aria panteonului național. Totuși, aceste și alte personalități ale „panteonului moldovenesc” sunt bine integrate în ideologia comunistă, accentul deplasându-se dinspre interpretarea, preponderent națională, spre sensul predominant social și internaționalist. În mod obligatoriu ele reprezintă și simbolizează poporul moldovenesc, dar sunt înzestrați cu un puternic atasament prosovietic și un simț deosebit al prieteniei popoarelor. Astfel: „Participarea norodului moldovenesc la marile bătălii pentru fericirea oamenilor muncii este întruchipată în faptele eroilor legendari M. V. Frunze, G. I. Cotovski, S. Gh. Lazo, I. F. Fedico, A. S. Crusser, I.E.Iachir, S.K.Timosenko, Ion Soltis, Boris Glavan și altor eroi. Faptele lor de vitejie sunt inseparabile de faptele de vitejie ale întregului popor sovietic și de aceea ei, pe drept cuvânt, sunt considerați cei mai buni fii nu numai ai poporului

moldovenesc, ci și ai celorlalte popoare sovietice, sunt considerați eroi nemuritori, și în acest lucru își găsește deasemenea expresie prietenia veșnică a oamenilor sovietici, comunitatea intereselor lor de clasă, unitatea ideologică și aspirațiile lor” [2,p.10]. „Poporul moldovenesc a participat activ la războiul civil și a adus prin faptele sale slăvite un prinos destoinic la biruință asupra dușmanului. Cu litere de aur sunt înscrise în istoria luptei lui eroice faptele legendare ale lui G. I. Cotovski, S. G. Lazo, M. V. Frunze, A. S. Crusser și ale altor eroi, ale căror nume figurează în rândul celor mai buni feciori nu numai ai poporului moldovenesc, ci și ai întregului popor sovietic” [1]. Din considerente ideologice în discursurile lui I. Bodiul sunt prețuite, în primul rând, revoluționarii, mai mult decât pe oricare alți actori ai istoriei. Revoluția bolșevică de la 1917 și războiul civil oferă mitul suprem al istoriei poporului moldovenesc rescrise de I. Bodiul: „S-au împlinit luminoasele speranțe ale celor mai buni fii ai poporului moldovenesc, care împreună cu frații lor au pornit la asaltul Palatului de Iarna, au luptat pe fronturile războiului civil, au pus fundamentul socialismului: M. Frunze, G. Cotovski, S. Lazo, I. Iachir, I. Fedico, A. Crusser, înflăcăratul comunist-ilegalist P. Tcacenko, mii și mii de alți ostași ai revoluției” [4]. În contextul aprofundării disensiunilor sovieto-române pe problemele de ordin istoric, tratării diametral opuse a problemelor cruciale din istoria tinutului dintre Nistru și Prut, revenirii istoriografiei românești la principiile naționale, organele de partid din RSS Moldovenească revin periodic, în mod hotărât la mobilizarea frontului istoric din republica în scopul „popularizării” istoriei Moldovei. În succesiunea așezărilor „documente de partid” și „indicații” cu impact în sfera istoriei, întocmite de cele mai înalte foruri ale partidului se înscrie și Hotărârea Biroului CC al PCM din 22 august 1967 despre aprobarea măsurilor „privind intensificarea propagandei și studierii pe viitor a problemelor istoriei Moldovei, națiunii moldovenești și organizării de stat, relațiilor seculare de prietenie ale poporului moldovenesc cu poporul rus și cu alte popoare ale URSS, internaționalismului proletar și patriotismului sovietic”. La rândul lor comitetele orașenești și raionale de partid au fost obligate să elaboreze măsuri privind „intensificarea propagandei în rândurile oamenilor muncii a trecutului istoric și a prezentului poporului moldovenesc [8, p.79]. Trasarea sarcinilor pentru știința istorică continuă să reprezinte o preocupare constantă a organelor de partid și obiectul dezbaterilor în contextul amplificării și aprofundării disensiunilor sovieto-române pe probleme de ordin istoric. Un exemplu concludent în implicarea politicului în procesul de scriere a istoriei o constituie hotărârea deja amintită a CC al PCUS din 5 noiembrie 1970 „Cu privire la măsurile de ameliorare a muncii ideologice în rândul populației RSS Moldovenești și a regiunii Cernăuți și a RSSU” în care s-a dispus ca „Academia de Științe a URSS, Institutul de Marxism-Leninism de pe lângă CC al PCUS, revistele Probleme de istorie”, „Istoria nouă și modernă”, „Probleme de istorie ale PCUS” și „Viața internațională” să extindă publicarea de articole și studii ce specifică rolul Cominternului în istoria mișcării comuniste și muncitorești și în istoria relațiilor ruso-române și sovieto-române, analizează politica cercurilor conducătoare ale României în perioada antebelică, alte aspecte supuse unor reevaluări tendențioase în istoriografia română”[8,p.419].

Mitizarea unor evenimente istorice în scopuri propagandistice duce la stagnarea științei istorice. Or, așa cum se apreciază în istoriografia națională: „Înaintând ca obiectiv final al evoluției istorice-comunismul, știința istorică și învățământul istoric a devenit domeniul principal al frontului ideologic în ansamblu. Scopul acestora era de a forma la populația sovietică o

conceptul marxist-leninist, de a-i educa ca activi constructori ai comunismului și patrioti înfocați ai „patriei socialiste”. Astfel, se preconiza de a crea un cetățean sovietic tipic – „Homo-sovieticus”. Prin urmare, istoria pe lângă funcțiile sale politice avea și continua să aibă un rol educativ considerabil. Obiectivele învățământului istoric din RSSM adaptate la cele generale ale URSS erau următoarele: legitimarea regimului comunist din RSSM prin justificarea unor evenimente și fapte (ale analog 1812, 1940, 1944 etc.); dezdăcinarea ideii romanismului din conștiința maselor prin instituțiile de învățământ, literatura și arta moldovenească și rescrierea „poporului moldovenesc”; educarea unui patriotism sovietic prin susținerea patriotismului local (moldovenesc), dar numai în cadrul principiilor „prieteniei popoarelor” și acceptării rolului progresiv în istoria Moldovei a poporului rus; transformarea populației care a fost sub ocupația „burghezo-fascista” în adepți fideli ai partidului comunist; rezolvarea definitivă a „problemei basarabene” [6,p.180-194]. Deformarea continuă a scrierii și interpretării „oficiale” a istoriei republicii sub presiunea crescândă a „indicațiilor prețioase” și hotărârilor de partid are drept rezultat modelarea trecutului conform intereselor clasei conducătoare în spiritul negării caracterului românesc al teritoriului dintre Nistru și Prut și ruperii lui din contextul general al istoriei naționale. Tezele și aprecierile, definițiile de ansamblu care evidențiază discursurile lui Bodiul și-au găsit materializare în cadrul de organizare și manifestările preponderente ale istoriografiei sovietice moldovenești de la mijlocul anilor '60 și întregul deceniu al șaptea. Noua atitudine politică în interpretarea istoriei își va face tot mai mult loc în realizările culturale în direcția reconsiderării istoriei Basarabiei și a românilor din aceasta provincie în momentele de cotitură precum ar fi 1812-1918-1940-1944. Tirajarea masivă a publicațiilor destinate „popularizării” și „răspândirii culturii istorice” au avut un impact durabil asupra modelării mentalității colective în sensul urmărit de autorități.

Bibliografie

1. Bodiul, Ivan, Prisoiedinenie Bessarabii k Rossii i istoriceskie sudibi moldavscogo naroda //Voprosi Istorii, 1972, nr.8, p.2-12.
2. Idem, Să se întărească și să înflorească prietenia popoarelor sovietice, //Comunistul Moldovei, 1965, nr.11, p.7-23, // „Moldova Socialista”, 23,24 noiembrie 1965.
3. Idem, Starea educării marxist-leniniste a oamenilor muncii din republica și măsurile pentru îmbunătățirea ei, // „Moldova Socialista”, 5 ianuarie 1966. // „Cultura”, 8 ianuarie 1966.
4. Idem, Raportul CC al PCM la Congresul al XII-lea al PCM, // „Moldova Socialista”, 2 martie 1966.
5. Burlacu, Valentin, 1912. O sută de ani de la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus: între omagiere și comemorare, in //Revista de Științe Socioumane, UPS „Ion Creangă” din Chișinău, 2013, nr.1, p.74.
6. Dolghi, Adrian, Învățământul istoric superior din RSS Moldovenească. 1940-1990. Enunțarea problemei, // Analele ANTIM, Revista de istorie, Chișinău, Editura Pontos, 2008, nr. 8, p.180-194.
7. Dragnev, Demir, Parasca, Pavel, Cum a fost inventat „punctul de vedere al istoriografiei sovietice” asupra istoriei noastre naționale, //Destin Romanesc, 2010, nr. 3-4, p.153-180.
8. Negru, Elena, Negru, Gheorghe, „Cursul deosebit” al Romaniei și supararea Moscovei. Disputa sovieto-romana și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1975), Studiu și documente, vol. 1, (1965-1975), Chisinau, CEP USM, 2013.